مقاله اصیل پژوهشی

شیوع پرخاشگری و برخی عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر بیرجند (سال ۸۹-۱۳۸۸)

مرضیه ترشیزی[۱]، سید علیرضا سعادتجو[۲]

چکیده

زمینه و هدف: نوجوانی یکی از مهمترین دوره‌های سنّی است و نوجوانان از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اجتماعی هستند. ایجاد هیجان‌های شدید به دنبال تغییرات جسمانی، روانی و شناختی در نوجوانان، ممکن است منجر به پرخاشگری آنان شود. تحقیق حاضر با هدف ارزیابی پرخاشگری و برخی عوامل مرتبط با آن در مدارس راهنمایی شهر بیرجند انجام شد.

روش تحقیق: در این مطالعه توصیفی- مقطعی، ۷۵۰ دانش‌آموز، به روش طبقه‌ای تصادفی انتخاب و بررسی شدند. برای انجام تحقیق از پرسشنامه جمعیّت‌شناختی و آزمون پرخاشگری Buss **و** Perry استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری توصیفی و استنباطی شامل آزمون‌های تی‌مستقل و تحلیل واریانس در سطح معنی‌داری $\alpha<0/05$ تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: ۵۴/۱٪ از دانش‌آموزان پسر و ۵۲/۸٪ از دانش‌آموزان دختر، پرخاشگر بودند. تفاوت معنی‌داری بین میانگین نمره پرخاشگری و جنس وجود داشت (P=۰/۰۰۷) ولی بین پرخاشگری دانش‌آموزان و شاخص‌های شغل پدر و مادر، تحصیلات پدر و مادر، معدل نیم‌سال گذشته و رتبه تولد، تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. بین مدّت زمان استفاده از تلویزیون و رایانه با پرخاشگری دانش‌آموزان (P<۰/۰۰۱) و نیز بین پرخاشگری و عادت ماهیانه در دختران رابطه معنی‌داری وجود داشت (P<۰/۰۰۱).

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج این تحقیق، میزان پرخاشگری در دانش‌آموزانی که وقت بیشتری صرف تماشای تلویزیون می‌کنند، بیشتر است و توجه به آن می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های بهداشت و روان این گروه مؤثر باشد.

واژه‌های کلیدی: پرخاشگری، رفتار اعتیادی، دانش آموزان، بیرجند

مراقبت‌های نوین، فصلنامه علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم‌پزشکی بیرجند. ۱۳۹۱؛ ۹ (۴): ۳۵۵-۳۶۳

دریافت: ۱۳۹۱/۰۷/۱۱ اصلاح نهایی: ۱۳۹۱/۱۲/۱۵ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۲/۲۷

[۱] نویسنده مسؤول، عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، ایران
آدرس: بیرجند- خیابان غفاری- دانشگاه علوم پزشکی بیرجند- دانشکده پرستاری و مامایی
تلفن: ۰۵۶۱۸۸۲۵۳۴۲ نمابر: ۰۵۶۱۴۴۴۰۵۵۰ پست الکترونیکی: m3torshizi@bums.ac.ir
[۲] عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی و عضو مرکز تحقیقات دیابت دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، ایران

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

مقدمه

نوجوانی یکی از مهمترین دوره‌های سنّی است و نوجوانان از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اجتماعی هستند. اهمیت نوجوانی هنگامی بیشتر مشخص می‌شود که سلامت آنان به عنوان زیربنای سلامت آینده جامعه مورد توجه قرار گیرد (۱). Kenny و Job، نوجوانی را به عنوان دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی تعریف کرده‌اند که به وسیله تلاش جهت رسیدن به اهداف در ارتباط با انتظارات فرهنگی و جهش‌های رشد اجتماعی، عاطفی و جسمانی مشخص می‌شود (۲). نوجوانان بیش از یک پنجم از کلّ جمعیّت جهان را تشکیل می‌دهند و ۸۴٪ از آنان در جوامع در حال توسعه زندگی می‌کنند (۳). متاسفانه شواهد بیانگر شیوع بالای اختلالات روانی در دوران کودکی و نوجوانی است؛ به طوری که گزارش سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۰۵ نشان می‌دهد، درصد ابتلا به اختلالات روانی در کشورهای مختلف، در جمعیت زیر ۱۶ سال از ۱۲ تا ۲۹٪ متغیر بوده است و تنها ۱۰ تا ۲۲٪ موارد توسط سیستم مراقبت‌های پزشکی تشخیص داده شده‌اند (۴).

یکی از عواطف متداول در بین نوجوانان خشم است که بر اثر برخورد با مانعی که بر سر راه هدف آنان قرار گیرد، حاصل می‌شود و به پرخاشگری که یک واکنش عمومی به ناکامی امیال است منجر می‌گردد (۵). پرخاشگری، رفتاری است که هدف آن صدمه‌زدن به خود یا دیگران می‌باشد؛ در این تعریف، قصد و نیت حائز اهمیت است؛ یعنی یک رفتار آسیب‌زا در صورتی پرخاشگری محسوب می‌شود که از روی قصد و عمد به منظور صدمه‌زدن به دیگری یا به خود انجام گرفته باشد (۶).

پرخاشگری ممکن است به اشکال گوناگونی بروز پیدا کند. شکل کلامی و جسمانی آن معرّف مؤلّفه‌های ابزاری یا رفتاری، خشم معرّف جنبه هیجانی و خصومت معرّف جنبه شناختی پرخاشگری است (۷).

تحقیقات نشان داده است که پرخاشگری دارای عوارض جسمی، روانی و اجتماعی فراوانی است و موجب نشانگانی مانند احساس درماندگی، تنهایی، ناسازگاری اجتماعی، بی‌توجهی به حقوق و خواسته دیگران، زخم معده، میگرن، اختلال فشار خون، افسردگی، اضطراب و افت تحصیلی می‌گردد. افرادی که مشکلات رفتاری از جمله پرخاشگری دارند، نه تنها دارای نشانگان مرضی جسمانی مانند سردرد و دردهای معده‌ای- روده‌ای می‌باشند بلکه در انزوا و تنهایی به سر می‌برند و به خواسته‌های اجتماعی دیگران چندان توجهی ندارند (۸).

در تحقیق Kim بر روی نوجوانان کره‌ای، ۷۴/۳٪ از نوجوانان در بعد حساسیّت بین‌فردی، ۵۶/۹٪ در بعد افسردگی و ۴۸/۸٪ در مقیاس پرخاشگری دچار مشکل بودند (۹).

در پژوهش کاشانی، ۴۱٪ از نوجوانان در کاشان، یک مسأله روانی داشتند و ۱۹٪ از نظر عاطفی و عملکرد دچار مشکل بودند (۱۰). کاهنی در مقایسه پرخاشگری نوجوانان ۱۲ تا ۱۹ ساله خانواده‌های گسسته و پیوسته، به این نتیجه رسید که میانگین پرخاشگری در خانواده‌های گسسته در برابر خانواده‌های پیوسته، ۱/۷ برابر بوده است (۱۱). Clowel و همکاران در تحقیق خود بر روی ۲۰۴ دانش آموز ۱۰ تا ۱۴ ساله لندنی، به بررسی ارتباط بازی رایانه‌ای با انزوای اجتماعی، کاهش اعتماد به نفس و پرخاشگری در بین نوجوانان پرداخت؛ نتایج این پژوهش نشان داد بین انزوای اجتماعی با بازی‌های رایانه‌ای ارتباط مستقیمی وجود نداشت ولی بین پرخاشگری و پرداختن به بازی‌ها ارتباط مستقیمی وجود داشت (۱۲).

آنچه که باعث توجه پژوهشگران به پرخاشگری شده است، پیامدهای این گونه رفتارها برای نوجوانان می‌باشد؛ مانند ایجاد تصویری منفی در میان همسالان و آموزگاران، طردشدن از سوی همسالان، افت تحصیلی، مصرف مواد و بزهکاری. نوجوانان پرخاشگر معمولاً توان مهار رفتار خود را ندارند و معیارها و ارزش‌های جامعه‌ای را که در آن زندگی می‌کنند به راحتی زیر پا می‌گذارند. در بیشتر موارد والدین و اولیای مدارس با آنها درگیری پیدا می‌کنند و گاهی به اخراج آنها از مدرسه می‌انجامد (۱۳).

نوجوانان و جوانان نیروی فعال و پویای جامعه هستند و نمی‌توان این جمعیت فعال را نادیده گرفت؛ بنابراین باید نگرش‌ها، ویژگی‌ها، مشکلات، مسائل و خواسته‌های آنان را شناخت و راه ارتباط و رفتار صحیح با آنها را پیدا کرد و بازنگری نمود. کم‌توجهی در رسیدگی به پرخاشگری در نوجوانان، باعث ارتباط ناسالم در بین افراد جامعه می‌شود؛ بر کیفیت زندگی افراد لطمه می‌زند و نیز منجر به عوارضی نظیر فرار از مدرسه، افت تحصیلی و سوء مصرف مواد می‌شود که این عوارض به نوبه خود

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

مانع رشد و شکوفایی ظرفیّت‌ها، توانایی‌ها و همچنین حسّ تفاهم اجتماعی و نیز مانع جریان اجتماعی‌شدن نوجوان می‌گردد.

تحقیق حاضر با هدف ارزیابی میزان پرخاشگری و برخی عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر بیرجند انجام شد تا زمینه‌ای برای انجام تحقیقات بیشتر شود.

روش تحقیق

این پژوهش توصیفی- تحلیلی از نوع مقطعی، در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای- تصادفی چندمرحله‌ای بر روی ۷۵۰ دانش‌آموز دختر و پسر مقطع راهنمایی شهر بیرجند انجام شد.

ابتدا شهر به چهار خوشه (شمال، جنوب، شرق و غرب) تقسیم شد. مدارس راهنمایی غیرانتفاعی نیز به صورت یک طبقه در نظر گرفته شدند؛ سپس فهرست مدارس هر خوشه استخراج و از هر کدام، یک مدرسه راهنمایی دخترانه و یک مدرسه پسرانه به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و در هر مدرسه از هر پایه، ۲۵ نفر به طور تصادفی از فهرست دانش‌آموزان مدرسه انتخاب شدند.

اطلاع‌رسانی به والدین دانش‌آموزان، توسط مسؤولین مدارس در جلسه اولیا و مربیان، انجام شد و رضایت انجام پژوهش از آنان کسب گردید؛ همچنین به آنان اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه بوده و نتایج به صورت کلّی ارائه می‌شود و در صورت درخواست آنها، نتیجه آزمون به آنان اعلام می‌گردد.

ابتدا توضیح مختصری در مورد پژوهش به دانش‌آموزان ارائه شد؛ سپس پرسشنامه‌ها در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شد و پس از تکمیل جمع‌آوری گردید. پرسشنامه‌ها از نظر تکمیل‌بودن و داشتن معیارهای خروج بررسی شدند. معیارهای خروج شامل سابقه بیماری یا حادثه منجر به آسیب شدید روحی و جسمی طیّ سه ماه اخیر و تک‌والدی و یا نداشتن والدین بود. در صورتی که پرسشنامه‌ای تکمیل نشده و یا دانش‌آموزی دارای معیارهای خروج بود، از فهرست اسامی سایر کلاس‌های آن پایه، به صورت تصادفی دانش‌آموز دیگری انتخاب و پرسشنامه توسط وی تکمیل می‌گردید.

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه دو قسمتی شامل مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش و پرسشنامه پرخاشگری Buss و Perry بود.

پرسشنامه مشخصات فردی که در راستای هدف تحقیق طرح‌ریزی شد، در برگیرنده سن، جنس، پایه تحصیلی، معدل نیم‌سال قبل، شغل و میزان تحصیلات والدین، مدّت زمان استفاده از تلویزیون و بازی رایانه‌ای در هفته و وجود و یا عدم وجود قاعدگی در دختران بود.

پرسشنامه Buss و Perry شامل ۲۹ سؤال است که بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ تا ۵ درجه‌بندی شده است. هر سؤال دارای پنج گزینه است که حداقل امتیاز، یک (برای پاسخ به گزینه "کاملاً خلاف خصوصیات من است.") و حداکثر پنج (برای پاسخ به گزینه "کاملاً گویای خصوصیّات من است.") در نظر گرفته شده است؛ به جز سؤالات ۲۴ و ۲۹ که به صورت عکس نمره‌گذاری شده‌اند. این پرسشنامه، چهار جنبه پرخاشگری شامل پرخاشگری فیزیکی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت را می‌سنجد و همچنین میزان پرخاشگری کلّی را اندازه‌گیری می‌کند. حداقل نمره ۲۹ و حداکثر نمره ۱۴۵ می‌باشد و جمع نمرات فرد به عنوان نمره پرخاشگری محسوب شده است.

ضریب آلفای کرونباخ برای کلّ نمرات پرسشنامه ۰/۸۹ گزارش شده است (۱۴). Buss و Perry پایایی این آزمون را در بازآزمایی مجدّد بین ۰/۷۲-۰/۸۰ و همسانی درونی این چهار عامل را با نمره کلّ برای روایی آن بین ۰/۷۲-۰/۸۹ گزارش کرده‌اند (۱۵). در ایران نیز مطالعات متعددی، روایی و پایایی این پرسشنامه را تأیید کرده‌اند (۱۶-۱۹).

پرسشنامه‌ها توسط پژوهشگر بین دانش‌آموزان کلاس توزیع و از آنها خواسته شد که در همان زمان، به پرسشنامه‌ها پاسخ دهند. پس از تکمیل، فرم‌ها جمع‌آوری گردید؛ همچنین معدل نیم‌سال قبل، از کارنامه آنها استخراج و به عنوان عملکرد تحصیلی در نظر گرفته شد. دانش‌آموزان پس از تکمیل پرسشنامه به دو دسته دارای اختلال پرخاشگری (نمرات بیشتر و یا مساوی ۷۷/۸) و فاقد اختلال پرخاشگری (نمرات کمتر از ۷۷/۸) تقسیم شدند.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS (ویرایش ۱۶/۵) و روش‌های آمار توصیفی و استنباطی شامل آزمون‌های تی‌مستقل و تحلیل واریانس در سطح معنی‌داری α=۰/۰۵ تجزیه و تحلیل شدند.

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

یافته‌ها

در مجموع، ۷۵۰ نفر از دانش‌آموزان مدارس راهنمایی (۳۷۵ دختر و ۳۷۵ پسر) مورد بررسی قرار گرفتند. محدوده سنّی دانش‌آموزان ۱۲-۱۵ سال بود. سطح تحصیلات پدر در ۴۰/۹٪ دانشگاهی و شغل پدر در ۴۰/۱٪ کارمند بود؛ تحصیلات بیشتر مادران (۳۷/۹٪) در حدّ دیپلم و شغل (۸۳/۷٪) خانه‌دار بود. بیشتر دانش‌آموزان (۳۱/۷٪) فرزند اول خانواده بودند و ۶۲/۳٪ معدل ۱۷ به بالا داشتند (جدول ۱).

۳۶/۵٪ میزان استفاده از تلویزیون و بازی رایانه‌ای خود را ۱ تا ۶ ساعت در هفته ذکر کردند. ۴۷/۵٪ از دانش‌آموزان مدارس راهنمایی دخترانه پریود می‌شدند و شروع اولین پریود در ۸۰٪ از آنان، در یک سال گذشته بود.

به طور کلّی پرخاشگری در ۵۳/۵٪ از دانش‌آموزان (۵۲/۸٪ از دختران و ۵۴/۱٪ از پسران) وجود داشت.

میانگین نمره پرخاشگری در دختران (۱۷/۴۷±۷۷/۰۷) از میانگین نمره پسران (۱۴/۷۲±۸۰/۲۷) در کلّ مقیاس پرخاشگری کمتر و از نظر آماری معنی‌دار بود (P=۰/۰۰۷)؛ همچنین بر اساس آزمون تی، دختران در جنبه پرخاشگری فیزیکی به نسبت پسران نمره کمتری دریافت کردند (P<۰/۰۰۱)؛ گرچه در عوامل خشم و خصومت، پسران نمره بیشتری به دست آوردند اما این تفاوت معنی‌دار نبود (جدول ۲).

آزمون آنالیز واریانس نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری در دانش‌آموزان مدارس مناطق مختلف شهری و غیر انتفاعی، با یکدیگر تفاوت معنی‌داری داشت (P<۰/۰۰۱) و بر اساس آزمون توکی، پرخاشگری در دانش‌آموزان مدارس غرب شهر بیشتر از سایر مناطق بود (جدول ۳).

بر اساس نتایج، میانگین نمره پرخاشگری در دخترانی که پریود می‌شدند، ۱۵/۷۱±۸۰/۸۰ و در دخترانی که پریود نمی‌شدند، ۱۸/۳۱±۷۳/۷۱ و این تفاوت از نظر آماری معنی‌دار بود (P<۰/۰۰۱).

آزمون آنالیز واریانس نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری با مدّت زمان تماشای تلویزیون ارتباط آماری معنی‌داری دارد (P<۰/۰۰۱) و بر اساس آزمون توکی، بیشترین میانگین نمره پرخاشگری (۱۵/۵۳±۸۷/۶۵) در کسانی بود که ۱۷ تا ۲۲ ساعت در هفته از تلویزیون استفاده می‌کردند و دانش‌آموزانی که ۱ تا ۶ ساعت از تلویزیون در هفته استفاده می‌کردند، کمترین میانگین نمره پرخاشگری (۱۵/۱۶±۷۵/۶۴) را کسب نمودند؛ همچنین بین مدّت زمان استفاده از تلویزیون و رایانه و نمره پرخاشگری ارتباط معنی‌داری وجود داشت (جدول ۴).

بر اساس یافته‌های پژوهش بین جنس، رتبه تولّد، تحصیلات و شغل پدر و مادر، پایه تحصیلی و معدل، با میانگین نمره پرخاشگری دانش‌آموزان تفاوتی وجود نداشت.

جدول ۱- توزیع فراوانی واحدهای پژوهش بر حسب تحصیلات و شغل والدین- معدل

متغیر	فراوانی	تعداد	درصد
تحصیلات پدر:	بی‌سواد	۱۹	۲/۵
	خواندن و نوشتن، سیکل	۲۰۴	۲۷/۲
	دیپلم	۲۲۰	۲۹/۴
	دانشگاهی	۳۰۷	۴۰/۹
	جمع	۷۵۰	۱۰۰
شغل پدر:	آزاد	۲۱۹	۲۹/۲
	کارگر	۱۲۹	۱۷/۲
	کارمند	۳۰۱	۴۰/۱
	فوت‌شده	۱۴	۱/۹
	نظامی	۸۷	۱۱/۶
	جمع	۷۵۰	۱۰۰
تحصیلات مادر:	بی سواد	۴۰	۵/۳
	خواندن و نوشتن، سیکل	۲۴۶	۳۲/۸
	دیپلم	۲۸۴	۳۷/۹
	دانشگاهی	۱۸۰	۲۴
	جمع	۷۵۰	۱۰۰
شغل مادر:	کارگر	۹	۱/۲
	کارمند	۱۵۳	۲۰/۴
	خانه‌دار	۵۸۸	۷۸/۴
	جمع	۷۵۰	۱۰۰
معدّل:	۱۷ به بالا	۴۶۷	۶۲/۲
	۱۴-۱۷	۲۲۱	۲۹/۵
	کمتر از ۱۴	۶۲	۸/۳
	جمع	۷۵۰	۱۰۰

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

بحث

در این تحقیق شیوع پرخاشگری در میان دانش‌آموزان شهر بیرجند ۵۳/۵٪ مشخص شد. این آمار ضرورت توجه هر چه بیشتر به مسائل روانی نوجوانان را مطرح میرسازد.

در مطالعه عبدالخالقی و همکاران بر روی دانش‌آموزان پسر مدارس راهنمایی شهر تهران، ۴۷/۹٪ از دانش‌آموزان پرخاشگر بودند (۲۰)؛ گرچه بین نتایج تحقیق حاضر و مطالعه هم‌خوانی وجود دارد و در هر دو از یک نوع پرسشنامه استفاده شده، اما در تحقیق عبدالخالقی فقط پسران دانش‌آموزی که به بازی‌های ویدیویی و رایانه‌ای می‌پرداختند، بررسی شده‌اند؛ همچنین در مطالعه گلچین، پرخاشگری دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اصفهان ۴۰٪ گزارش شده است (۵). علت وجود مغایرت در نتایج این دو مطالعه می‌تواند به دلیل استفاده از ابزار متفاوت برای سنجش پرخاشگری و تفاوت در مقطع تحصیلی واحدهای پژوهش باشد. دستجردی نیز پرخاشگری را با مقیاس Buss و Perry در فریدون‌شهر و خور، ۳۸/۶٪ گزارش کرد ولی جمعیت مورد مطالعه وی در سنین ۱۴ تا ۶۳ سال بودند (۲۱).

جدول ۲- مقایسه میانگین جنبه‌های مختلف پرخاشگری بر حسب جنس

شاخص آماری / نوع پرخاشگری		میانگین و انحراف معیار	نتایج تی‌مستقل
پرخاشگری جسمانی:	پسر	۲۵/۳۹±۶/۰۹	T=۴/۶۹
	دختر	۲۳/۲۵±۶/۳۶	P<۰/۰۰۱
پرخاشگری کلامی:	پسر	۱۳/۴۷±۳/۶۸	T=-۰/۳۱
	دختر	۱۳/۵۵±۳/۹۶	P=۰/۷۵
خشم:	پسر	۱۸/۲۸±۴/۹۹	T=۰/۵۶
	دختر	۱۸/۰۶±۵/۴۶	P=۰/۵۷
خصومت:	پسر	۲۲/۶۴±۵/۸۲	T=۱/۲۲
	دختر	۲۲/۱۰±۶/۱۶	P=۰/۲۱
نمره کلّ پرخاشگری:	پسر	۸۰/۲۷±۱۴/۷۲	T=۲/۷۱
	دختر	۷۷/۰۷±۱۷/۴۷	P=۰/۰۰۷

جدول ۳- مقایسه میانگین پرخاشگری بر حسب مناطق مختلف جغرافیایی

شاخص آماری / مدارس	اختلاف میانگین و انحراف معیار				
	شمال	جنوب	شرق	غرب	غیر انتفاعی
شمال	-	۵/۶۶±۱/۸۵*	-۰/۵±۱/۸۵	-۱/۹۴±۱/۸۵	-۰/۳۶±۱/۸۵
جنوب	-۵/۶۶±۱/۸۵*	-	۶/۱۶±۱/۸۵*	-۷/۶۰±۱/۸۵*	-۶/۰۲±۱/۸۵*
شرق	۰/۵۰±۱/۸۵	۶/۱۶±۱/۸۵*	-	-۱/۴۴±۱/۸۵	۰/۱۴±۱/۸۵
غرب	۱/۹۴±۱/۸۵	۷/۶۰±۱/۸۵*	۱/۴۴±۱/۸۵*	-	۱/۵۸±۱/۸۵
غیر انتفاعی	۰/۳۶±۱/۸۵	۶/۰۲±۱/۸۵*	-۰/۱۴±۱/۸۵	-۱/۵۸±۱/۸۵	-

* در سطح α<۰/۰۵ معنی‌دار است.

جدول ٤- مقایسه میانگین نمره پرخاشگری و میزان استفاده از تلویزیون و بازی‌های رایانه‌ای در هفته

شاخص آماری / مدّت‌زمان استفاده	میانگین و انحراف معیار			
	۱ تا ٦ ساعت	٦ تا ۱۰ ساعت	۱۱ تا ۱٦ ساعت	۱۷ تا ۲۲ ساعت
۱ تا ۶ ساعت	-	-۱/۸۹±۱/۳۷	۴/۳۸±۱/۷۶	-۱۲/۰۱±۱/۷۹*
۶ تا ۱۰ ساعت	۱/۸۹±۱/۳۷	-	-۲/۴۸±۱/۷۸	-۱۰/۱۲±۱/۸۱*
۱۱ تا ۱۶ ساعت	۴/۳۸±۱/۷۶	۲/۴۸±۱/۷۸	-	-۷/۶۳±۲/۱۲*
۱۷ تا ۲۲ ساعت	۱۲/۰۱±۱/۷۹*	۱۰/۱۲±۱/۸۱*	۷/۶۳±۲/۱۲*	-

* در سطح α<۰/۰۵ معنی‌دار است.

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

در مطالعه حاضر، مقایسه میانگین نمره کلّ پرخاشگری در دختران و پسران تفاوت آماری معنی‌داری داشت. در بررسی جنبه‌های مختلف پرخاشگری، دانش‌آموزان پسر از نظر میانگین نمره پرخاشگری فیزیکی بالاتر بودند اما در سایر جنبه‌ها این تفاوت معنی‌دار نبود. این نتایج با نتایج پاره‌ای از پژوهش‌ها در زمینه تأثیر جنس بر پرخاشگری همسویی دارد. در مطالعه جناآبادی و ناستی‌زایی بر روی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر سراوان، پسران نسبت به دختران از نظر میزان پرخاشگری در سطح نسبتاً بالاتری بودند (۲۲). همچنین در تحقیق Nichols بر روی دانش‌آموزان مدارس اقلیت‌های قومی در نیویورک، دختران پایه ششم و هفتم نسبت به پسران پرخاشگرتر بودند (۲۳)؛ اما محمدی نشان داد نمره کلّ پرخاشگری در دختران و پسران تفاوت آماری معنی‌داری ندارد (۱۸). تحقیق گلچین نیز با عنوان تمایل به پرخاشگری و نقش خانواده در نوجوانان، تفاوت معنی‌داری بین پرخاشگری در نوجوانان پسر و دختر گزارش نکرد (۵).

بدون تردید، غلبه جنبه جسمانی پرخاشگری در پسران با پشتوانه قدرت جسمانی و اقتدارطلبی آنها که از آثار تربیت روان‌شناختی و جسمانی است، تسهیل می‌گردد. در فرهنگ ما، پسران برای بیان احساسات خصمانه خود آزادی بیشتری دارند و رفتارهای پرخاشگرانه، با نقش جنس پسرانه گره خورده است.

بر اساس نتایج به دست‌آمده، پرخاشگری در دانش‌آموزان مناطق مختلف شهر بیرجند تفاوت داشت. در مطالعه یاوریان، دانش‌آموزان دبیرستان‌های منطقه ۱ و ۲ شهر ارومیه از نظر پرخاشگری با یکدیگر تفاوت آماری معنی‌داری نداشتند (۲۴)؛ البته این عدم همخوانی می‌تواند با متفاوت‌بودن جامعه مورد پژوهش در ارتباط باشد؛ اما نتایج مطالعه دستجردی نیز بر روی میزان پرخاشگری در گرم‌ترین و سردترین منطقه استان اصفهان نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری جمعیت مورد مطالعه در فریدون‌شهر اختلاف معنی‌داری با نمره پرخاشگری در شهر خور دارد (۲۱).

در مطالعه Ramirez و همکاران نیز که بر روی ۴۰۰ دانشجوی مقطع کارشناسی روان‌شناسی (۱۰۰ زن و ۱۰۰ مرد ژاپنی، ۶۴ مرد و ۱۳۶ زن اسپانیایی) با پرسشنامه پرخاشگری Buss و Perry انجام شد، دانشجویان اسپانیایی به طور معنی‌داری، به ترتیب در خشونت کلامی، خصومت و خشم نمره بالاتری کسب کردند اما دانشجویان ژاپنی در خشونت فیزیکی نمره بالاتری کسب نمودند (۲۵) که می‌تواند نشان‌دهنده تأثیر فرهنگ بر پرخاشگری باشد.

دلیل تفاوت پرخاشگری در دانش‌آموزان مناطق مختلف شهر، می‌تواند به دلیل تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و سطح طبقاتی باشد؛ از این رو نیاز به مطالعات وسیع‌تری را می‌طلبد.

نتایج این پژوهش نشان داد که بین مدّت‌زمان استفاده از تلویزیون و رایانه با پرخاشگری دانش‌آموزان ارتباط وجود دارد؛ به طوری که هر چه مدّت‌زمان تماشای تلویزیون و استفاده از رایانه بیشتر باشد، پرخاشگری بیشتر است. در مطالعه عبدالخالقی (۲۰) و Anderson (۲۶) نیز دانش‌آموزانی که زمان بیشتری را صرف پرداختن به بازی‌های ویدیویی و رایانه‌ای می‌کردند، حالات پرخاشگری بیشتری از خود نشان دادند.

در تحقیق حاضر بین پرخاشگری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان (معدل ترم آخر) رابطه معنی‌داری وجود نداشت. در مطالعه جناآبادی و ناستی‌زایی، بین عملکرد تحصیلی و پرخاشگری ارتباطی وجود نداشت (۲۲) که با مطالعه حاضر همخوانی دارد؛ اما احتمالاً از آنجا که در پژوهش حاضر فقط معدل یک نیم‌سال دانش‌آموزان در نظر گرفته شد، شاید نتوان به درستی رابطه آن را با پرخاشگری سنجید که لازم است در مطالعات بعدی لحاظ گردد.

در مطالعه حاضر، بین میانگین نمره پرخاشگری با مشخصات فردی (رتبه تولّد، شغل و تحصیلات والدین) دانش‌آموزان رابطه‌ای وجود نداشت؛ همسو با این نتایج، در مطالعه جناآبادی و ناستی‌زایی نیز ارتباطی بین رتبه تولّد، شغل و تحصیلات والدین گزارش نشد (۲۲)؛ از آنجا که شمول دامنه این پژوهش‌ها محدود به تحصیلات و شغل والدین و رتبه تولّد است، دور از انتظار نیست که آزمودنی‌های فوق، از نظر ویژگی‌های مشخصات فردی به میزان قابل ملاحظه‌ای کم باشند. برای دستیابی به فهم کامل‌تری از عوامل زمینه‌ای مؤثّر در رفتار پرخاشگرانه، لازم است در مطالعات آتی، دامنه شمول تحقیق، مشخصات فردی گوناگون و بیشتری را در برگیرد.

بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر، بین پرخاشگری و پریودشدن در دختران، رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ و دخترانی که پریود

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

می‌شدند، نسبت به کسانی که پریود نمی‌شدند، پرخاشگرتر بودند. شاید دلیل این مسأله تغییرات جسمی و روحی ناشی از بلوغ و تغییر تصویر ذهنی دختران در سن بلوغ باشد. مطالعات مشابه، رابطه بین پریودشدن و پرخاشگری را مورد بررسی قرار نداده بودند.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که شیوع پرخاشگری در میان دانش‌آموزان شهر بیرجند ۵۳/۵٪ است؛ همچنین میزان پرخاشگری در دانش‌آموزانی که وقت بیشتری صرف تماشای تلویزیون می‌کنند، بیشتر می‌باشد که توجه به آن می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های بهداشت روان این گروه مؤثّر باشد. با توجه به این که در پژوهش حاضر عوامل مختلفی با جنبه‌های پرخاشگری ارتباط داشت؛ پیشنهاد می‌گردد برای تعمیم‌پذیری نتایج، تحقیقات وسیع‌تری به منظور بررسی میزان تأثیر این گونه عوامل در بروز پرخاشگری انجام پذیرد.

تقدیر و تشکر

این پژوهش حاصل طرح پژوهشی با شماره ۳۸۳ دانشگاه علوم پزشکی بیرجند می‌باشد و با حمایت مالی این دانشگاه به انجام رسیده است. از مسؤولین محترم دانشگاه، سازمان آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی، مدیران مدارس و دانش‌آموزان عزیزی که در اجرای این طرح همکاری داشتند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع:

1- Sepehrmanesh Z, Ahmadvand A, Yavari P, Saei R. Assessing the mental health of adolescents in Kashan, 2004. Iranian Journal of Epidemiology. 2008; 4 (2): 43-49. [Persian]

2- Kenny DT. Australia's adolescents : a health psychology perspective. Armidale, NSW: University of New England Press; 1995.

3- Khoshfetrat MR, Rahmani KH, Kalantari N, Ghafarpour M, Mehrabi Y, Ismailzadeh A. Evaluation and comparison of nutritional pattern And BMI in urban and rural male adolescence. Payesh, Journal of the Iranian Institute For Health Sciences Research. 2007; 6 (2): 119-27. [Persian]

4- World Health Organization. Mental health policy and service guidance package. Geneva: World Health Organization; 2005.

5- Golchin M. Tendency toward aggression in adolescents and the role of family. The Journal of Qazvin University of Medical Sciences. 2002; 6 (1): 36-41. [Persian]

6- Karimi Y. Social psychology: concepts, theories, and applications. 3rd ed. Tehran: Arasbaran; 2001. [Persian]

7- Buss AH. Perry M. The aggression questionnaire. J Pers Soc. 1992; 63 (3): 452-59.

8- Strachan L, Munroe-Chandler K. Using imagery to predict self-confidence and anxiety in young elite athletes. Journal of Imagery Research in Sport and Physical Activity. 2006; 1 (1): 125-33.

9- Kim YH. Correlation of mental health problems with psychological constructs in adolescence: Final results from a 2-year study. Int J Nurs Stud. 2003; 40 (2): 115-24.

10- Kashani JH, Beck NC, Hoeper EW, Fallahi C, Corcoran CM, et al. Psychiatric disorders in a community sample of adolescents. Am J Psychiatry.1987; 144 (5): 584-89.

11- Kaheni S, Hasan Abadi M, Saadat Joo SAR. A comparison study of anxiety and aggression in teenager between divorced and non-divorced families. Journal of Birjand University of Medical Sciences. 2000; 7 (12): 42-39. [Persian]

12- Colwell J, Payne J. Negative correlates of computer game play in adolescents. Br J Psychol. 2000; 91 (3): 295-310.

13- Ashouri A, Torkaman Malayeri M, Fadaei Z. The effectiveness of assertive training group therapy in decreasing and improving academic achievement in high school students. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology. 2009; 14 (4): 389-93. [Persian]

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

14- Leonard RL. Aggression, Relationships with sex gender-role, identity and gender-role stress. [Dissertation]. Tennessee: the Department of Psychology East Tennessee State University; 2005.

15- Parsa M. Motivation and Emotion . 2nd ed. Tehran: Payame Noor University; 2013. [Persian]

16- Langari MR. Compare of aggression rate in migrant student male and who they aren't. [Dissertation]. Iran. Tehran: Faculty of Education, Tarbiat Moalem University; 1997. [Persian]

17- Samani S. Study of reliability and validity of the buss and Perry's aggression questionnaire. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology (Andeesheh Va Raftar). 2008; 13 (4): 359-65. [Persian]

18- Mohamadi, N. A preliminary study of the psychometric properties of buss and Perry' s aggression. Journal of Social Science and Humanities of Shiraz University. 2006; 4 (25): 135-52. [Persian]

19- Naghdi H, Adibrad N, Nouranipour R. The effectiveness of the emotional intelligence training on the aggressiveness among adolescent boys . Journal of Kermanshah University of Medical Sciences (Behbood). 2010; 14 (3): 211-18. [Persian]

20- Abdolkhaleghi M, Davachi A, Sahbaie F, Mahmoudi M. Surveying the association between computer–video games and aggression in male students of guidance schools in Tehran, 2003. Medical Science Journal of Islamic Azad University, Tehran Medical Unite. 2005; 15 (3): 141-45. [Persian]

21- Khoshhal J, Arman S. A comparative study of aggression in the coldest and warmest area of Isfahan province - 2004. Geographical Research. 2005; 20 (3): 31-49. [Persian]

22- Jenaabadi H, Nastiezaie N. A comprasion of aggression, anxiety and depression in high school students in Saravan city. Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty. 2011; 3 (9): 148-56. [Persian]

23- Nichols TR, Graber JA, Brooks-Gunn J, Botvin GJ. Sex differences in overt aggression and delinquency among urban minority middle school students. J Appl Dev Psychol. 2006; 27 (1): 78-91.

24-Yavarian R, Sohrabi F, Yavarian N. survey effective of- assertiveness and aggression in the academic achievement Urmia girl high school students. Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty. 2010; 8 (2): 114-17. [Persian]

25- Ramirez JM, Andreu JM, Fujihara T. Cultural and sex differences in aggression: a comparison between Japanese and Spanish students using two different inventories. Aggressive Behavior. 2001; 27 (4): 313-22.

26- Anderson CA, Dill KE. Video games and aggressive thoughts, feelings and behavior in the laboratory and in life. J Pers Soc Psychol. 2000; 78 (4): 772-90.

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]

Abstract *Original Article*

Aggressivement and the related issue in secondary school students in Birjand

M. Torshizi[1], S.A. Saadatjoo[2]

Background and Aim: Adolescence is one of the most important life longperiods and adolescents are among the most vulnerable social groups. The emergence of strong emotions following physical, psychological, and cognitive changes in them can lead to aggression. The present study aimed at exploring the relationship between aggression and related issues in secondary school students in Birjand.

Materials and Methods: This study was a descriptive-analytical one done on 750 secondary school students in Birjand in 2009, who were selected through classified randomized sampling. For data collection a demographic questionnaire and Buss and Perry's aggression questionnaire were used. The obtained data was analyzed by means of SPSS software using descriptive and analytic statistics including independent t test and ANOVA.

Results: 54.1% of males and 52.8% of females were aggressive. There was a significant relationship between mean aggression and sex (P=0.007). But, no significant difference was observed between aggression of the students and other variables considered in this study such as father's and mother's occupation, father's and mother's education, student average in the previous term, and one's birth order. There was a significant relationship between the length of time spent working with computer and watching television, and aggression (P<0.001). There was also a significant relationship between aggression and girls' menstrual cycle (P<0.001).

Conclusion: It was found that aggression was higher in students who spent more time watching television. The results should be considered in psychological health planning.

Keywords: Aggression; Addictive Behavior; Students; Birjand

Modern Care, Scientific Quarterly of Birjand Nursing and Midwifery Faculty. 2012; 9 (4): 355-363

Received: October 2, 2012 Last Revised: March 5, 2013 Accepted: March 17, 2013

[1] *Corresponding Author, Instructor, Faculty of Nursing and Midwifery, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran*
[2] *Instructor, Faculty of Nursing & Midwifery, Birjand University of Medical Science, Birjand, Iran*

[Downloaded from mcj.bums.ac.ir on 2026-11-04]